

Milyen angolra van szüksége egy tanítónak a kétnyelvű osztályban?

Nyelvi fejlesztés az angol-magyar kétnyelvű tanítói specializációs programon

Árva Valéria

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest

A cikk ismertető arról az ELTE TÓK angol–magyar kétnyelvűtanító-specializáción elvégzendő nyelvi előkészítő kurzusról, amelyik a CLIL-módszerrel való tanítás speciális nyelvi igényei szerint épül fel. Bemutatja, hogy a CLIL-specifikus nyelvi fejlesztési célokat milyen módszerekkel és feladattípusokkal valósítja meg a kurzus oktatója, majd vázolja, hogy a jövőben milyen, főleg online eszközökkel egészítené ki az előkészítő-szemináriumot.

Kulcsszavak: kétnyelvű, CLIL, tanító, nyelvi kompetenciák, oktatás

Bevezetés

Az ELTE TÓK tanító szakos hallgatóknak lehetőségük van arra, hogy a kétnyelvű tanításra felkészítő specializációt végezzenek el egyetemi tanulmányaik során. A specializáció célja, hogy a tanítójelölteket felkészítse a két tanítási nyelvű iskolákban való oktatásra. Ezekben az iskolákban egytől hatodik osztályig bizonyos tantárgyakat angol nyelven kell majd tanítaniuk. A tárgyak összetétele iskolánként és évfolyamonként eltérő lehet; a honlapok és tantervek szerint a következő tárgyak közül kerülnek ki az angol nyelvűek: ének, rajz, technika, országismeret, környezetismeret, testnevelés, IKT és természetismeret.

A specializáció a világszerte egyre népszerűbb CLIL (*Content Language Integrated Learning*) módszerrel való nyelvoktatásra készíti fel a hallgatókat. A szokásos nyelvtanulási módszerektől abban tér el, hogy nem az idegen nyelv a tanulás kizárólagos célja. A CLIL-módszerrel tanuló gyerekek az idegen nyelven keresztül tartalmakat tanulnak, de a tanár, illetve a tanító érzékeny arra, hogy a tanulási folyamat közben a nyelvelsajátítást is elősegítse. A kéttannyelvű iskolák a CLIL-módszerrel történő nyelvtanulást valósítják meg.

Az ELTE TÓK képzése speciális nyelvi és módszertani felkészítést kínál a tanítószakos hallgatóknak a kétnyelvű iskolákban angol nyelven történő tanításhoz. Az angol műveltségterületen végző hallgatók eleve szakmai előnnyel rendelkeznek az általában vagy csak nyelvszakos, vagy szaktárgyat tanító tanárokkal szemben: az idegen nyelvű tanítást komplexebben láthatják. A szóban forgó képzés pedig a kétnyelvűségről, illetve a szaktárgyak idegen nyelvű tanításához ad speciális tudást és fejleszt megfelelő készségeket.

A képzést, amelyet nem csak angol műveltségterületen tanuló, tanító szakos hallgatók végezhetnek el, nyelvi előkészítő kurzus vezeti be. A jelentkező hallgatóktól elvárják, hogy legalább B2-szintű nyelvtudással rendelkezzenek.

A nyelvi előkészítő kurzusnak célja, hogy a hallgatók olyan speciális területeken fejlesszék angol nyelvtudásukat, amilyenekre a kétnyelvű tanítás során szükségük lesz.

A kétnyelvű oktatásban dolgozó pedagógusnak a szilárd nyelvi alapokon kívül speciális nyelvi készségekre és tudásra is szüksége van munkája során.

Nem csak magas szinten kell beszélnie az általános nyelvet, hanem a többféle

szaktárgy szókincsét és az óravezetés nyelvét is magabiztosan kell elsajátítania. A CLIL-órákon képesnek kell lennie ugyanolyan szinten tanítani például a környezetismeretet angolul, mint magyarul.

A *Bertaux et al.* (2010) által kidolgozott CLIL tanári készségek között szerepelnek a CLIL tanításhoz szükséges célnyelvi kompetenciák is, melyek öt kategóriába gyűjtve a következők:

1. Alapvető interperszonális kommunikációs készségek használata (*Cummins*, 1979):
 - Aktuális hétköznapi regisztert használva tud kommunikálni.
 - Adott kontextushoz tudja finomítani a hétköznapi és tantárgyi kommunikációs regisztert.
2. Kognitív tantárgyi nyelv használata (*Cummins*, 1979):
 - Szakmai és elméleti szövegeket, anyagokat tud olvasni.
 - Használja a tantárgyspecifikus terminológiát és nyelvi szerkezeteket.
 - A célnyelv használata közben gondolkodni tud.
3. A célnyelv használata óravezetésre:
 - Képes a célnyelvet a következőkre használni: csoportmunka szervezése, időbeosztás, osztálytermi zajszint szabályozása, utasítások adása, interakciók lebonyolítása, kooperatív munka szervezése és osztálytermi kommunikáció segítése.
4. A tanítás nyelvének használata:
 - A szóbeli nyelvet a tanítás eszközeként tudja használni azáltal, hogy változtatja a beszéd regiszterét, hangmagasságát, tónusát és hangerősségét.
5. Célnyelvi kompetenciák a CLIL tanításához:
 - A tanár képes idegen nyelven: előadni, információt bemutatni, utasítást adni, magyarázni és megértést ellenőrizni, a megértést akadályozó nehézségeket megállapítani
 - A következő beszélgetési formákat tudja követni: vita, kritika, metanyelv, prezentáció stb. (*Bertaux et al.*, 2010. 2–3. o.)

Kurzustervezés – célok

Immár harmadik éve vezetem a kétnyelvű specializáció nyelvi előkészítő kurzust. A használatban lévő tanterv finomhangolásával az a célom, hogy olyan kurzust tudjak ajánlani, amely speciálisan a kétnyelvű oktatásra készülő tanítójelöltek szükségleteit elégíti ki.

A kurzus tervezésénél kiemelt szempont volt, hogy a négy nyelvi készség fejlesztésével párhuzamosan alakuljon ki a tudatos, nyelvtanilag helyes nyelvhasználat, és a hallgatók elsajátítsák az osztálytermi és a tanári szaknyelvet, valamint a tantárgyak szókincsét (1. ábra). A CLIL tanári készségek célnyelvi kompetenciái közül néhány módosítással a következők fejlesztése kerültek a kurzus fő céljai közé:

A hallgató:

- Szakmai és elméleti szövegeket anyagokat tudjon olvasni, valamint hallás után értelmezni.
- Használja a tantárgyspecifikus terminológiát és nyelvi szerkezeteket.
- A tanítás nyelvének használata: a szóbeli nyelvet a tanítás eszközeként tudja használni azáltal, hogy változtatja a beszéd regiszterét, hangmagasságát, tónusát és hangerősségét.
- Tudja használni a nyelvet ahhoz, hogy képes legyen magyarázni, információt bemutatni, utasítást adni, pontosítani és a megértést ellenőrizni.
- A következő beszélgetési formákat tudja követni: vita, kritika, metanyelv, prezentáció.



1. ábra: Nyelvfejlesztési célok

A nyelvi előkészítő témaközpontú tematika alapján épül föl. A kétnyelvű általános iskolák tantervének vizsgálata alapján összegyűjtött (környezet, rajz, ének, testnevelés, technika, természetismeret/biológia, földrajz, ITK, országismeret) alapján választottam ki a kurzus témáit, melyek a két félévre lebontva a következők: zene, mesék/történetek, művészetek, természettudományok/környezetismeret, földrajz, matematika és a civilizációhoz kapcsolódóan a történelem. A kurzus bevezető témája a kétnyelvűség lett (2. és 3. ábra).



2. ábra: Az első félév témái



3. ábra: A második félév témái

Megvalósítás

A célokat olyan kurzuson keresztül szeretném megvalósítani, ahol a hallgatók változatos és motiváló feladattípusokat végeznek, jövőbeli pályájuk szempontjából releváns témákon dolgoznak, miközben nyelvi készségeiket kiegyensúlyozottan fejlesztik, és a CLIL tanári kompetenciáik tudatosulnak bennük. E csoportok nagy előnye a magas motivációs szint, hiszen ezt a kurzust egyéb tanulmányaik mellé szabadon választhatják. Választási indokaik között a következők szerepelnek: szakmai érdeklődés, a jövőbeni szakmai lehetőségeik szélesítése, a munkaerőpiaci esélyeik növelése, kétnyelvű iskolai háttér, mély érdeklődés az angol nyelv iránt, valamint nyelvfejlesztési célok.

A tananyag összeállításánál fontos szempont, hogy olyan témák és tevékenységek kerüljenek be a kurzusba, amelyeket vagy hasonlókat majd az osztályteremben ők is használni fognak. Az első ábrában bemutatott nyelvi fejlesztési célokat a hallgatók a témákon belüli ismeretanyagok elsajátításán keresztül érik el: a nyelvi fejlesztés, hasonlóan a CLIL-módszertanához, a tartalomalapú tanításon keresztül valósul meg. A kurzus modellként szolgálhat a kétnyelvű tanításhoz. Az *1. táblázat* bemutatja, hogyan fejleszti a kurzus a CLIL-tanításhoz szükséges nyelvi kompetenciákat. Szemléltetésül bemutatok néhány feladatot és tevékenységet, melyeket a CLIL-kompetenciák fejlesztéséhez használtam.

CLIL-tanításhoz szükséges nyelvi kompetenciák	Hogyan fejleszti a kurzus
Aktuális hétköznapi regisztert használva tud kommunikálni	Négy nyelvi alapkészség fejlesztése szövegértési, kommunikációs, fogalmazási és olvasás feladatokkal. Szókincsbővítés.
Adott kontextushoz tudja finomítani a hétköznapi és tantárgyi kommunikációs regisztert.	Piramis módszerrel folytatott beszélgetések, leírások, viták.
Szakmai és elméleti szövegeket, anyagokat tud olvasni.	A kurzus témáihoz kapcsolódó olvasmányok feldolgozása.
Használja tudja a tantárgyspecifikus terminológiát és nyelvi szerkezeteket.	A kurzus témáihoz kapcsolódó <ul style="list-style-type: none"> • szókincsbővítés • kiselőadások • csoportviták • projektek elkészítése, bemutatása • írásbeli feladatok elkészítése, újraírása, megosztása.
A célnyelv használata közben gondolkodni tud.	Prezentációk tartása. Kiselőadás, vita kiscsoportban.
Csoportmunka szervezése, időbeosztás, osztálytermi zajszint szabályozása, utasítások adása, interakciók lebonyolítása, kooperatív munka szervezése, osztálytermi kommunikáció segítése.	Mikrotanítás kiscsoportban (pl. matematika).
A szóbeli nyelvet a tanítás eszközeként tudja használni azáltal, hogy változtatja a beszéd regiszterét, hangmagasságát, tónusát és hangerősségét.	Történet elmondásának és technikájának elemzése. Történet felépítése, megírása, elmesélése. Videós előadások megtekintése. Meseolvasás.
A tanár képes idegen nyelven <ul style="list-style-type: none"> • előadni • információt bemutatni • utasítást adni • magyarázni és megértést ellenőrizni • a megértést akadályozó nehézségeket megállapítani A következő beszélgetési formákat tudja követni: vita, kritika, metanyelv, prezentáció stb.	Videós előadások megtekintése. Prezentációk. Kiselőadás, vita kiscsoportban. Mikrotanítás. Kvíz bemutatása.

1. táblázat: A CLIL nyelvi kompetenciák és fejlesztésük

Az első félév egyik témája a történetek mesélése/mesemondás. Ezt a témát a következő feladatokon keresztül dolgozta fel a csoport:

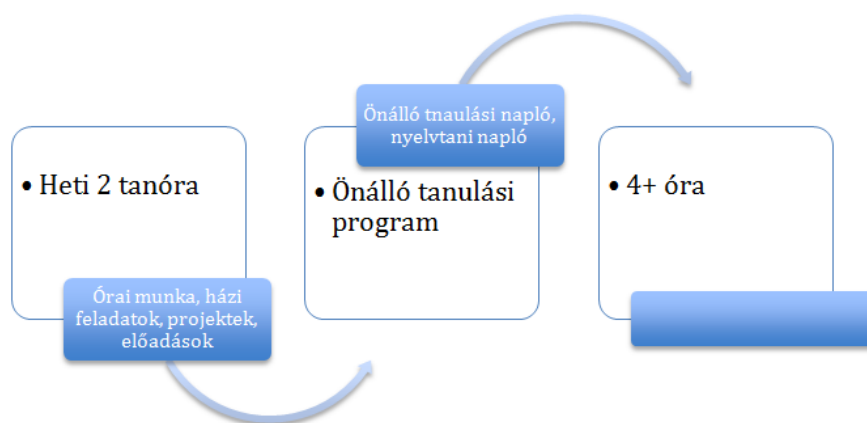
1. Mesemondó eszközök gyűjtése, elemzése és tanulása egy TED-előadás alapján.
2. A történetek kidolgozásához szükséges szókincs bővítése (pl. jellemábrázolás, hangutánzó szavak, beszédstílusokat kifejező szavak és 'vague language', vagyis hogyan írunk körbe valamit, amikor nem jut eszünkbe a megfelelő szó).
3. Személyes történet/anekdota felépítése, megfogalmazása és piramismódszerrel történő előadása.
4. Egy mesekönyvszerző előadásának meghallgatása és feldolgozása.
5. A történet megírása a meseírás technikáinak aktív alkalmazásával.
6. A mesekönyv felolvasása.

Az idegen nyelvű beszédidő növelésére az órákon gyakran alkalmazom a 'piramis módszer', mely azt jelenti, hogy először kisebb, négyfős csoportokban mond el minden hallgató pl. egy történetet. Ezután a csoport kiválasztja a legjobb történetet és nagyobb csoportokban, többen is meghallgatják, majd kiválasztanak két olyan történetet, amit az egész csoport meghallgat. Így mindenkinek alkalma nyílik arra, hogy az általa elkészített szöveget legalább egyszer előadja. Ez a technika a diákok beszédejének növelésén kívül előnyösen hat a csoportdinamikára is, mivel növeli az interakciók számát a csoport tagjai között.

A történelem- és földrajztémák feldolgozásánál a hallgatók kvízeket, diaképekkel (PowerPoint vagy Prezi) kísért kiselőadást vagy posztereket készítenek. A matematika-témánál a diákok mikrotanítás formájában alsótagozatos, angolnyelvű matematikai feladatokat végeztenek el egymással.

Önálló tanulási munka

A tanórai munkát önálló tanulási program egészíti ki (5. ábra), melyről a hallgatók reflektív naplót vezetnek. Az önálló tanulási programban szerepelnek a hallottszöveg-értési, íráskészség-fejlesztő és szókincsépítő feladatok is. Az elvégzett feladatoknak csak egy része kerül be a kontaktórákra, a munka másik részét minden hallgató a saját lelkiismerete szerint végzi el, az oktató csak az önálló tanulási naplót tekinti meg.



4. ábra: Önálló tanulási program

A diákok az önálló tanulási program keretén belül végezték a hallottszöveg-értési készség fejlesztéséhez szükséges szövegek meghallgatását, melyek a TED (www.ted.com) pedagógiai és nyelvtanulási témájú ismeretterjesztő előadásai voltak (4. ábra). Ezek

az előadások kiválóan fejlesztik a hallottszöveg-értést pedagógiai témákon keresztül. Az előadó tudósok, pedagógusok, írók és híres emberek egyúttal a jó előadó modelljéül is szolgálnak. Az előadások feldolgozása során elvégzett hallottszöveg-értési, írásbeli, olvasási és szóbeli feladatok mind a négy nyelvi készség fejlesztésére lehetőséget adtak.

A TED-előadásoknak az előadói készségek szempontjából való vizsgálata készíti fel a hallgatókat arra, hogy a félév végén hétperces előadást tartsanak az úgynevezett 'TED-napon'. Ennek során minden hallgató tart egy előadást, melyhez bármilyen triviális témát választhat; a lényeg a hatásos, élvezetes előadásmód, önálló beszéd, néhány vizuális illusztráció. Szemléltetésül néhány előadócím az előző tanévből: Gyűjtómánia, Kedvenc receptem, A válás hatása a gyerekekre, Pinterest stb. Ugyanúgy, mint a TED-előadások felvételén, a diákok egymás után adnak elő, melyet egy-két perces visszacsatolás követ.



6. ábra: TED-előadók

Visszacsatolások és tervek

A CLIL-tanításhoz szükséges nyelvi kompetenciák alapján tervezett kurzus mind a spontán, mint az év végi hallgatói visszajelzések alapján sikeresnek bizonyult. A kurzus struktúráján egyelőre nem áll szándékomban változtatni, azonban az önálló tanulási programban szeretném emelni az online tananyagok arányát.

Ehhez keresek egy jól működő online tanulási platformot. Ez lehetővé tenné, hogy a program tananyagait előre feltölthessem, melyek bizonyos időkapukra kinyílnak, így a diákok munkája az oktató számára is folyamatosan követhetővé válik. Egy ilyen fórumon lehetőség nyílhatna arra is, hogy a diákok reflektálhassanak a feladatokra, ami személyesebbé és interaktívabbá tenné az önálló tanulást. A platform segítségével a tanár egyszersmind gyorsan tudna válaszolni a problémákra, kérdésekre, visszajelzésekre.

Az online anyagok arányának bővítése céljából terveim között szerepel a ted-ed oldalának felhasználása is. Ez az oldal ugyanis lehetőséget ad a felhasználónak arra, hogy bármelyik TED előadáshoz online feladatlapot készítsen és megossza azt a hallgatóival. A regisztráció után elérhető alkalmazás segítségével egyszerűbbé válik a videós anyagokhoz a tanár által készített feladatlapok elkészítése és megosztása. Azt remélem, hogy az online tananyagok további nyelvtanulási kedvet ébresztenek a 21. századi tanárjelöltekben, valamint felkészítik őket arra, hogy alkalmazni tudják az online nyelvtanulási módszereket későbbi pályafutásuk során.

Felhasznált irodalom

- Bentley, K. (2010): *The Teaching Knowledge Test Course. CLIL Module*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bertaux, P., Coonan, C.M., Frigols-Martín, M. J. & Mehisto, P. (2010): *The CLIL Teacher's Competences Grid*.
URL: <http://lendrento.eu/convegno/files/mehisto.pdf>
- Coyle, D., Hood, P. & Marsh, D. (2010): *Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Cummins, J. (1979): Cognitive/academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters. *Working Papers on Bilingualism*, No. 19, 121–129.
- Lovell, K. & Harrison, S. (2011): *Write Your Own Story Book*. Usborne: London.
- McCarthy, M. & O'Dell, F. (2005): *Test Your Vocabulary in Use. Advanced*. Cambridge University Press, Cambridge.

Internetes források

<http://ed.ted.com/>
www.karinthyisk-web.sharepoint.com
www.krudyiskola.hu
www.szabol-bp.sulinet.hu
www.terezvarosi_kettannyelvu.hu
www.ted.com

Appendix A

The CLIL Teacher's Competences Grid

- 1) Using Basic Interpersonal Communication Skills (BICS) (*Cummins, 1979*)
 - Can communicate using contemporary social registers
 - Can adjust social and academic registers of communications according to the demands of a given context

- 2) Using Cognitive Academic Language Proficiency (CALP) (*Cummins, 1979*)
 - Can read subject material and theoretical texts
 - Can use appropriate subject-specific terminology and syntactic structures
 - Can conceptualise whilst using the target language

- 3) Using the language of classroom management
 - Can use target language in:
 - group management
 - time management
 - classroom noise management
 - giving instructions
 - managing interaction
 - managing co-operative work
 - enhancing communication

- 4) Using the language of teaching
 - Can use own oral language production as a tool for teaching, through varying registers of speech, cadence, tone and volume

- 5) Target language competences for teaching CLIL
 - Can use the target language to:
 - explain
 - present information
 - give instructions
 - clarify and check understanding
 - check level of perception of difficulty
 - Can use the following forms of talk (*Barnes, Mercer et al.*): exploratory, cumulative, disputational, critical, meta, presentational (*Bertaux et al., 2010*)